

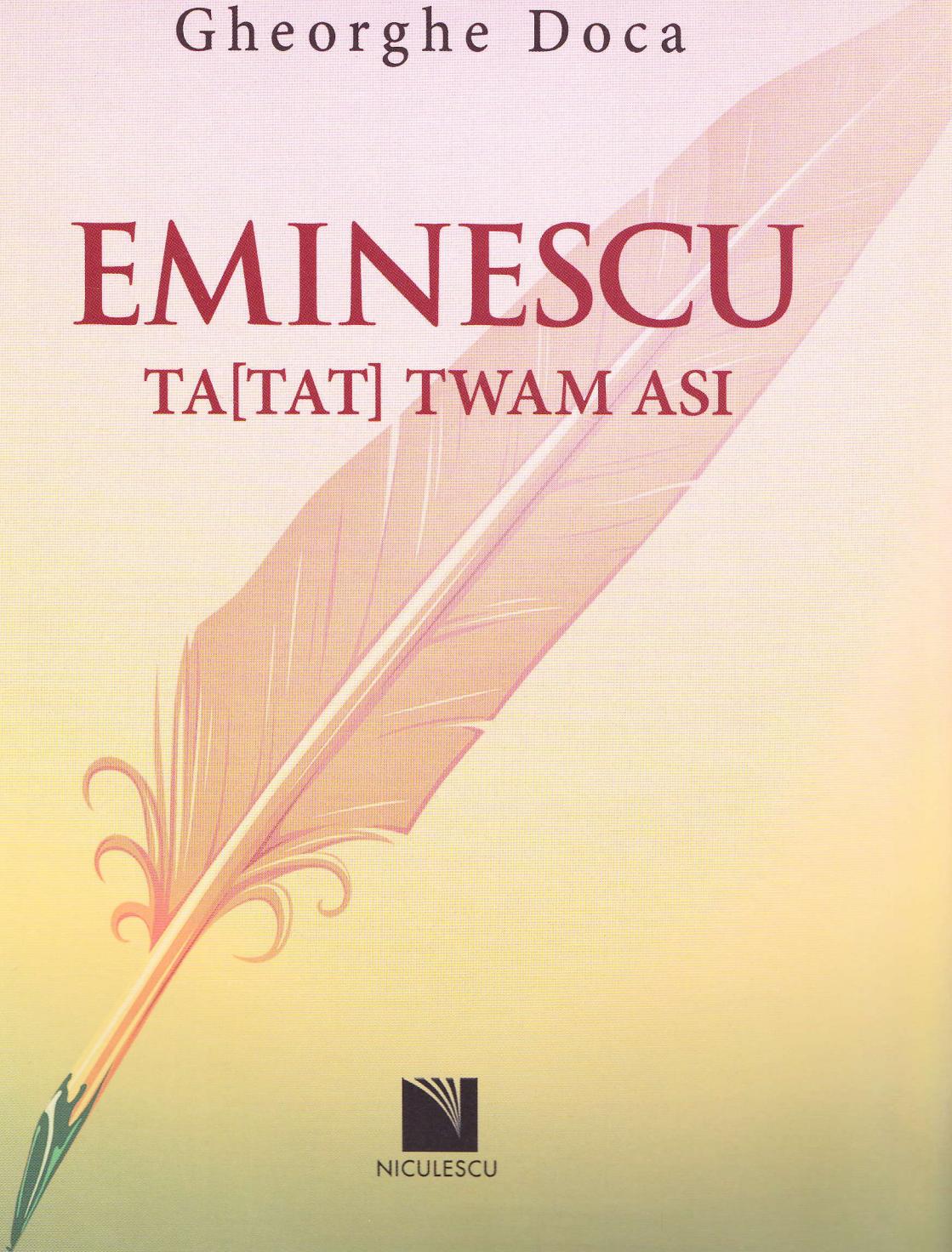
CIRER

Centre Interuniversitaire de Recherches et d'Études Roumaines
Université PARIS III Sorbonne Nouvelle

Gheorghe Doca

EMINESCU

TA[TAT] TWAM ASI

GHEORGHE DOCA

EMINESCU
Ta[Tat] twam asi
„Ace(a)sta ești tu”

TEXTE EMINESCIENE – ANUME ALESE,
ALTFEL PRIVITE

CIRER
Centre Interuniversitaire de Recherches et d'Études Roumaines
Université PARIS III Sorbonne Nouvelle

CUPRINS

Temă	11
------------	----

I. O cerință peremptorie: asumarea moștenirii eminesciene prin cunoașterea ei

1. Ziua Culturii Naționale – dincolo de festivism.....	13
2. Surse credibile pentru cunoașterea Operei eminesciene.....	14
3. Un obstacol în calea cunoașterii Operei: interesul excesiv și nu întru totul justificat pentru maladia lui Eminescu.....	15
4. O problemă de interes imediat: grila de lectură	20

II. Eminescu: de la *dialog* la *dialogicitate*

1. Mărci dialogale în discursul liric eminescian	22
2. Ce se ascunde dincolo de <i>dialog</i> ?	36
3. De la <i>logos</i> , prin <i>dialog</i> , la <i>dialogicitate</i>	37
4. Paradigma dialogicității	40
5. În stratul de adâncime al creației eminesciene: <i>dialogicitatea</i>	41

III. Însemnările și cugetările eminesciene: tușe noi în tabloul personalității Poetului

a. <i>Vuietur</i> căutării sinelui.....	42
b. Personalitatea – trăsături clasice, trăsături dialogice	45
1. Primordialitatea relației: „Toate sunt o ecuațiune”; „Decât pseudotent în literatură, mai bine talent în cizmărie”.	46
2. Deschiderea la/către lume: „O perspectivă nemărginită se deschide înaintea ochilor mei”	50
3. Ieșirea din sine. Disponibilitatea pentru întâlnirea cu altul/celălalt: între „omul de talent” și cel „fără talent propriu”	53
4. Asumarea alterității: „Oare eu, tu, el nu e totuna?”; „Fiecare lucru poartă în sine însuși măsura sa”.....	55
5. Reciprocitatea: „De ce Christos e aşa de mare? Pentru că prin <i>iubire</i> el a făcut cearta între voi și imposibilă. Când iubirea este – și ea este numai când e reciprocă – și reciprocă <i>absolut</i> , vasăzică <i>universală</i> , când iubirea e, cearta e cu neputință, și de e cu putință, ea nu e decât cauza unei iubiri preînnoite și mai adânci încă decum fusese-nainte”	59

6. Întoarcerea îmbogățită la/în sine: „Este ciudat, când cineva a pătruns odată pe Kant, când e pus pe același punct de vedere atât de înstrăinat acestei lumi și voințelor ei efemere, mintea nu mai e decât o fereastră prin care pătrunde soarele unei lumi nouă – și pătrunde în inimă” 63

IV. Dincolo de efemerele *etichete critice*, Opera!

1. Primordialitatea relației	69
a.Titlul ca expresie a punerii în relație.	69
b. <i>Icoana</i> menirii poetului în <i>privazul</i> dramei de iubire.....	69
c.O neașteptată punere în relație: libertate, egalitate, avere.	72
d.Izvorul inspirației – la confluența <i>axei paradigmaticului cu axa sintagmaticului</i> sau: de la alegerea cuvintelor la legarea lor în unități poetice unice	73
e.Sub <i>sceptrul</i> codrului, numai relații de bună conviețuire	74
f.Oximoronul – o rezolvare poetică a <i>tensiunii</i> relaționale de tip antitetic.....	75
2. Deschiderea la/către lume, la/către altul/celălalt, la/către sine	76
a.Lumea din afară, lumea din lăuntru.....	76
b.O privire panoramică asupra civilizațiilor lumii	77
c.Cu „luntrea vieții”, „pe-a visării lucii valuri” sau: între „lumea cea aievea” cu „sudorile [ei] muncite” și „lumea închipuirii cu-a ei mândre flori de aur”.....	78
d.Față cu divinitatea, neliniștea deschiderii la transcendent.....	78
e. <i>Făt-Frumos din lacrimă</i> – prin străine lumi inaccesibile către lumea fericirii câștigate	80
f.Dionis – <i>tras</i> în trecut din lumea reală, din afară, în lumea imaginară, din lăuntru	82
g.Ioan Vestimie – interfață între lumea viilor și lumea morților	83
h.Ieronim din nuvela <i>Cezara</i> – de la îndeletnicirile nevinovat profane din lumea mănăstirii la abandonarea totală în lumea simțurilor din insula lui Euthanasius	83
i.Lumea senină din visul lui Toma Nour tulburată de ecurile teribilei lumi aievea trăite	85
j.Lumi metempsihotice în <i>Avatarii faraonului Tlă</i>	86
k.Viața calpă de salon (<i>Aur, mărire și amor</i>) față cu aerul patriarhal bucolic al traiului la țară (<i>La curtea cuconului Vasile Creangă</i>)	89
3. Ieșire din sine. Disponibilitate pentru întâlnirea cu lumea și cu altul/celălalt....	90
a.Necurmatul arc voltaic al ieșirii din sine întru iubire – De la <i>Din străinătate</i> (versiunea rămasă între manuscrise, datată 1865) la <i>Kamadeva</i> (ultima poezie tipărită în timpul vieții Poetului în „Con vorbiri literare”, iulie 1887).	90
b.Lirica eminesciană de dragoste: trei ipostaze definitoare ale ieșirii din sine	91

c.Sufletul – drumeț prin lumea somnului și a visării	94
d.La Šeherazada, în căutarea averilor răsăritului	94
e.Expansiunea eului în „lumi fără hotar”.....	95
f.Zadarnică, ieșirea din sine în căutarea umbrei din vis	97
g.Umbra devenită autonomă a lui Dan Dionis – parte eternă a ființei sale, nu ipostază tranzitorie a ieșirii din sine.....	97
h.Faraon, cerșetor, marchiz... avatare ai pulberii în drumul ei spre noi.....	98
i.Scindarea tragică a sinelui sau sinele ieșit din sine	99
j.Viața din „visul de deces” – o viață nu după moarte, ci în moarte.....	100
k.Genialitatea ca disponibilitate pentru întâlnirea cu lumea și cu sine însuși.....	101
l.Pierdere disponibilității pentru întâlnirea cu sine	102
m.Singulare ieșiri din sine	103
4. Alteritate	105
a.Identificarea de sine prin altul/celălalt – <i>Ta [Tat] Twam asi „Ace(a)sta ești tu”</i>	105
b.Alteritate creată	106
c.Închipuite chipuri ale Poetului: <i>Mag, Filozof, Sihastru, Voievod, Cezar, Tribun-agitator</i> , dar și incorigibil <i>Boem complezent</i> (cu înțelesul de „mulțumit, satisfăcut de sine”) („Madame Bovary, c'est moi” – Flaubert).....	107
d.Alteritate contrastivă sau <i>Dyonisos vs. Apollo</i>	123
e.Alteritate ontologică sau principiul pluralității lumilor	125
f.Alteritate ostilă	127
g.Alteritate unică/stranie	128
h.Chipul iubitei – alteritate creată... alteritate pierdută	130
i.Alteritate provocată, alteritate provocatoare	131
j.Triumful alterității dintâi	132
5. Reciprocitate	133
a.Naivă, reciprocitatea adolescentină	133
b.Sub semnul inefabilei afinități elective	134
c.De la pornirea spre dușmanie la frăția de cruce	134
d.Reciprocitate falsă, jucată	135
e.La „Corabia lui Noe”, în fața unui „vin de maghiarat de cinci ani”, <i>potrivirea între un deloc întâmplător ecou în gândire și o stare de filozofare marcată de umor</i>	136
f.Imposibilă, aspirația la deplină <i>potrivire</i>	138
g.Bizară, dar verosimilă – <i>reciprocitatea om-cal</i>	138
h.Reciprocitatea sub semnul facerii de bine	139
i.La întâlnirea cu codrul, mai mult decât reciprocitate: comuniune	139
j.Proteiformă, reciprocitatea în iubire	140

k.Reciprocitatea ca înțelegere a sinelui.....	144
l.Viață – moarte: o reciprocitate subiacentă	146
6. Întoarcere îmbogățită la/în sine	148
a.Un izvor de cântec și dor: „Câmpia-nfloritoare” <i>treierată de braț cu iubita</i>	148
b.Dorul – valoare mereu năzuită, niciodată pe deplin dobândită	148
c.Îmbogățirea până la fericire a simțurilor sub imperiul dragostei	152
d.Viață și cântecul în corelație: între împlinire și <i>sleire</i>	154
e.La întâlnirea cu lumea – un breviar de filozofie practică	155
f.Celei „trei izvoară” din care Poetul își „[culege] toată mintea”:	
Shakespeare, Kant și... iubita	158
g.Trăire poetică la diapazonul revoltei lui Satan.....	159
h.Pe calea transcendentului: o adâncă experiență de cunoaștere tratată în cheie autoironică.....	161
i.Adevărul – dobândit din inimă, nu din afară	163
j.Îmbogățirea cu semnul minus: simplă antinomie sau autentică trăire poetică?	164
k. <i>Pathēi mathos</i> , „instruit de/prin suferință”.....	165
l.Viață – la măsura morții; poezia și gândirea – la măsura eternității	166
m.Un paradox: moartea ca îmbogățire existențială	168
n.,„Cântarea”, pătrunsă de „Frumosul chip în voluptos repaos” al iubitei	170
o.Îngemăname, iubirea și durerea: sursă oximoronică în creație, ca și în privirea Poetului asupra lumii	171
p.Sursa luminii în cheie dublă: în cheia iubirii – „lumină din lumină”; în cheia gândirii – lumina „În ceți eterne și sure”	173
q.Îmbogățitoare, lumina transcendentă.. .	174

V. Poetul ca model de viață, în oglinda textelor

a. Criza modelelor.....	177
b. Constantele vieții Poetului.....	177
1. Arderea de sine	178
2. Ignorarea epifenomenelor	180
3. Refuzul dependenței.....	181
4. Limpede vedere în toate	182
5. Profunditatea sentimentelor	183
6. Refugiu în lumea poeziei	185

VI. Nevoia de Eminescu, azi

a.Maiorescu: „d. Mihail Eminescu este poet, poet în toată puterea cuvântului”; „ce a fost și ce a devenit Eminescu este rezultatul geniului său înnăscut, care era prea puternic în a sa proprie ființă încât să-l fi abătut vreun contact cu lumea de la drumul său firesc”.	189
---	-----

b.Eminescu – <i>poet național</i>	190
c.Eminescu – nevoia nu atât de <i>păstrare</i> , cât, mai ales, de <i>afirmare</i> sau, chiar, de <i>impunere</i> (atunci când e cazul) a identități naționale, căci, datorită lui „credem a ști ce suntem și care e vibrația noastră în adânc” (Noica).....	193

O CERINȚĂ PEREMPTORIE: ASUMAREA MOȘTENIRII EMINESCIENE PRIN CUNOAȘTEREA EI

Ceea ce se scrie despre Eminescu – oricât de *adânc* – n-ar trebui luat decât ca o fereastră deschisă către ceea ce a scris Eminescu însuși.

1. Ziua Culturii Naționale – dincolo de festivism

De ziua nașterii lui Mihai Eminescu (15 ianuarie 1850) s-a instituit, în semn de cinstire, Ziua Culturii Naționale, cu manifestări ce depășesc în cuprindere momentul aniversar care a prezidat la hotărârea instituirii ei. Alegerea datei n-a fost, desigur, întâmplătoare. Faptul de a-l asocia pe Poet Culturii Naționale prezintă o înaltă încarcătură simbolică. Rămâne, însă, deschisă problema dacă simbolul Culturii Naționale este perceput ca o realitate vie, palpabilă, sau se plasează în zona unei virtualități reci-proc onorante, dar ne-, sau prea puțin, frecventate.

În acest sens, ceea ce, poate, nu realizăm pe deplin este că Eminescu ne-a lăsat o moștenire spiritual-artistică cum, până astăzi, nu ne-a mai lăsat niciun alt român. Moștenirea – unică – este rod al numai 18 ani – cuprinși între 1865 și 1883 – câți i-au fost dați ca viață în ordinea creației. Întrebarea este dacă prețuim, noi, în toată a ei bogăție, moștenirea eminesciană. O punem, noi, oare, în lucrarea cea mai potrivită pentru a-i spori prețul care, la rândul lui, întorcându-ni-se, cu asupra de măsură, ne poate spori pe noi însine, cei de astăzi, ca și pe cei de mâine? Avem, oare, aşa cum s-ar cuveni, *cunoștință* de ea – mai apoi, *conștiință* ei – în toată întinderea, înălțimea și adâncimea care îi sunt proprii? În sfârșit, dacă nici – căci! – nu o cunoaștem cum trebuie, o merităm, noi, oare?

Problema nu este nouă. Nou poate fi răspunsul pe care îl dăm problemei. Nu este, cred, nicio exagerare în susținerea că prin răspunsurile pe care le dăm întrebărilor de mai sus ori altora, aparținând aceluiași câmp de preocupări, ne definim, în bună măsură, chiar pe noi. Identitatea noastră depinde, între altele, și de aceste răspunsuri. Căci, ce am fi noi astăzi fără moștenirea lăsată de Eminescu? Care ar fi – și nu este deloc patetic – *prețul* nostru? A institui, de ziua nașterii lui, Ziua Culturii Naționale e ceva – nu lipsit de importanță – dar, fără îndoială, nu este suficient. (De altfel, într-o paranteză – nu tocmai nemalițioasă – ne-am putea întreba câți dintre cei care, în Parlament, și-au dat, magnanimi, votul pentru actul normativ respectiv, cunosc,

și, eventual, ar putea să recite o poezie de Eminescu.) Revenind la ceea ce ne preocupa, susținem că Eminescu n-ar trebui să fie *printre* noi, sau mai ales *cu* noi doar la momente aniversare, ci – nu e deloc o exagerare – în fiecare zi. Altfel spus, înainte de toate, se impune să cunoaștem moștenirea lăsată de Eminescu. Iar moștenirea este scrisă. Ea constă în... texte! „Poate să nu fi avut nici 15 ani când a început să scrie poezii. Apoi a scris mereu – observă Petru Creția în *Testamentul unui eminescolog* (București, Editura Humanitas, 1998) – a scris mult, mai ales poezii, dar și tot ce izvora din gândul lui ori i-l sporea, ca formație de sine și ca deschidere spre lume. Trăia scriind, acesta a fost felul prezenței sale în lume.”

2. Surse credibile pentru cunoașterea Operei eminesciene

Două sunt cele mai bune surse de cunoaștere a scrierilor eminesciene: poezie, proză, teatru, publicistică, însemnări și cugetări, traduceri filosofice, istorice și științifice, corespondență. Sursa directă o reprezintă cele aproximativ 14 000 de pagini manuscrise legate în 44 de caiete, păstrate la Academia Română. Editate, cu puțini ani în urmă, în 38 de volume faximilate, în excelente condiții grafice, care permit accesarea originalului mai ușor decât a originalului însuși, manuscrisele eminesciene constituie, fără îndoială, mijlocul cel mai fiabil de cunoaștere – la sursă – a operei Poetului. Cea de-a doua sursă – demnă și ea de toată încrederea, deși susceptibilă de unele revizuiri – o reprezintă cele 16 + 2 volume format mare (*in folio*) de *Opere*, ediție critică inițiată în 1939 de Perpessicius și încheiată 60 de ani mai târziu. Numai poezia, însoțită de ample comentarii critice, ocupă aici 1014 pagini, dar reeditarea ei, cu tot aparatul critic necesar, ar trebui să acopere, după cum consideră Petru Creția (*Testamentul unui eminescolog*), „4000 de pagini – din cele 9000 ale manuscriselor în care sunt cuprinse versuri – cu zeci de versiuni uneori despărțite de ani și mai totdeauna de texte de altă natură”.*

Dar, nici una, nici alta, nu au – nu pot avea – ceea am numi o *răspândire de masă*. Publicului larg îi sunt accesibile diverse ediții – unele dintre ele, mai degrabă, simple culegeri – în care din întinsa opera eminesciană sunt incluse, cu precădere, poezile: cele antume, desigur, și unele – puține – postume, alese, acestea, după criterii nu întotdeauna pertinente. Pentru marea majoritate a cititorilor rămân, de regulă, în afara sferei lor de cuprindere, o bună parte din proza lui Eminescu – exceptând nuvelele *Sărmanul Dionis și Cezara*, basmul *Făt-Frumos din lacrimă* și, eventual, romanul *Geniu pustiu* –, teatrul – aproape în totalitate –, publicistica, precum și însemnările și cugetările. Or, aşa cum susținea G. Călinescu, cel mai bun – alături de Perpessicius – cunoscător al vieții și operei eminesciene, „[...] aproape nu e vers din manuscrisele eminesciene care să nu fie vrednic de un poet mare și dacă nu toate sunt la înălțimea

* În corpul lucrării de față toate citatele din scrierile eminesciene sunt reproduse după *Eminescu, Opere. I. Poezii; II. Proză. Teatru. Literatură populară; III. Publicistică. Corespondență. Fragmentarium; IV. Publicistică; V. Publicistică; VI. Dictionarul de rime. Traduceri. Note de curs. Note de lectură. Excerpte. Corespondență; VII. Traduceri. Transcrieri. Note de curs. Note de lectură. Excerpte*, Ediție îngrijită de D. Vatamaniuc, Prefață de Eugen Simion, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999-2000.

atinsă de unele opere editate în viață, mai toate sunt mai presus de tot ce laolaltă au scris Heliade, Alexandrescu, Alecsandri și ceilalți clasici”^{*} Apreciere valabilă nu numai pentru poezia postumă a lui Eminescu, ci și pentru proză, publicistică sau teatru. Și, dacă nu fiecare rând scris de Eminescu poartă pecetea genialității, nu este mai puțin necesară cunoașterea tuturor scrierilor sale pentru că într-o sau în alta dintre ele – într-un vers sau într-o frază – ne putem regăsi noi însine, poate nu în întregime, dar măcar cu ceva ce altfel ar rămâne ascuns, neadus la suprafață din adâncimea sufletului sau gândirii noastre. Capacitatea de a intra în rezonanță cu ceea ce ne vine din afară este, practic, infinită dacă *obiectul* întâlnit prezintă virtualități, nebănuite la prima vedere. Un asemenea *obiect* îl constituie scrierile eminesciene.

3. Un obstacol în calea cunoașterii Operei: interesul excesiv și nu întru totul justificat pentru maladia lui Eminescu

Întâlnirea cu scrierile eminesciene întâmpină un obstacol, anume: insistența cu care, în ultimii ani, unii cercetători – din păcate, chiar eminescologi ale căror merite sunt cunoscute și recunoscute ca atare – s-au aplecat exclusiv asupra bolii și a morții Poetului. Este vorba de aspecte care nu sunt lipsite de interes. Fără îndoială, cunoașterea lor lărgește, într-o anumită măsură, câmpul exegizei eminesciene educându-i completări, unele dintre ele necesare pentru înțelegerea mai bună a ceea ce a trăit Eminescu în scurta lui viață. Dar, ele au ca efect indirect – probabil, nedorit de autorii lor – abaterea atenției de la Opera lui Eminescu, lăsând-o pe plan secundar. Or, moștenirea pe care el ne-a lăsat-o nu constă – aşa cum brutal s-ar putea spune – nici în boala, nici în moartea lui. Ea constă în ceea ce el a scris, inclusiv corespondența.

Să știm ce boală l-a răpus pe Eminescu după ce, timp de 6 ani l-a sustras creației, este, desigur, util pentru cunoașterea exactă a împrejurărilor vieții sale. Să știm că nu o tenebroasă conpirație masonică pusă la cale de Maiorescu – eventual, cu ajutorul lui Slavici –, ci psihoza maniaco-depresivă sau, în termeni actuali din psihiatrie, o tulburare afectivă bipolară a fost cauza agoniei Poetului, corespunde criteriului simplei onestități în aducerea la suprafață a unor elemente mai puțin cunoscute sau rămase până de curând ascunse. Au dovedit-o, cu argumente irefutabile, nu mai puțin de 8 studii, temeinic alcătuite de reprezidenți specialiști în domeniile medicale care vin în atingere cu suferința sau simptomele patologiei Poetului. Studiile, publicate prin grija lui Eugen Simion sub titlul *Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor* (Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2015) pun capăt – cum spune îngrijitorul cărții în al său *Argument* – „speculațiilor și ipotezelor absurde” cu privire la boala de care a suferit Eminescu. Dar, a ignora faptul că pierderea sinelui, ca efect al bolii, n-a reprezentat un întuneric compact, acoperind ca o șapă de nepătruns

* Afirmație tranșantă, ca mai toate judecățile de valoare ale divinului critic. Aflată în vol. V al primei ediții a *Operei lui Mihai Eminescu*, aceea din 1934-1936, referirea la „Heliade, Alexandrescu, Alecsandri și ceilalți clasici” nu se mai regăsește în ediția „revăzută și modificată structural” publicată la Editura Minerva în 1969-1970

spiritul Poetului, înseamnă a nu avea acces la *adevărul adevărat* cu privire la trecerea sa prin contingent. Căci, chiar și în acei ani sumbri găsim străfulgerări – nu puține – ale unei conștiințe de sine perfect ancorată în realitate, în genere, și în adevărul propriei vieți. Iar pe acestea le găsim în ceea ce a scris Eminescu. În *texte*. În cazul de față, în corespondența sa din perioada anilor grei ai bolii care l-a ținut (prea) departe de creația propriu-zisă. Începând cu scrisoarea din ianuarie 1884, la câteva luni după primul atac – devastator – al bolii, adresată prietenului Chibici-Revneanu din sanatoriul Ober-Döbling de lângă Viena. Găsim în această împrejurare un prim pretext – poate nu atât de efemer pe cât s-ar părea – pentru a aduce în față cititorilor unul dintre textele perene a cărui cunoaștere întregește imaginea pe care ne-o facem asupra Poetului.

„Iubite Chibici,

Nu sunt deloc în stare să-mi dau seamă de boala cumplită prin care am trecut, nici de modul în care am fost internat aici în ospiciul de alienați. Știu numai atât că boala intelectuală mi-a trecut deși fizic stau îndestul de prost. Sunt slab, rău hrăniti și plin de îngrijire asupra unui viitor care de acum înainte e fără îndoială și mai nesigur pentru mine decât oricând.

Ceea ce-ăs voi să știu de la tine este dacă cărtile și lada mea sunt în oarecare siguranță și dacă pot spera să le revăd. În ladă trebuie să se fi aflând și ceasornicul pe care l-am fost scos de la Simțion. Încolo aş voi să știu dacă pot scăpa de aci, unde în adevăr îmi pare că stau fără nici un folos. Tratamentul pare a consista în mâncare puțină și proastă și în recluziune; încolo n-am observat nimic în maniera de-a mă trata. Sufăr cumplit, iubite Chibici, de lovitura morală pe care mi-a dat-o boala, o lovitură ireparabilă care va avea influență rea asupra întregului rest al vieții ce voi mai avea-o de trăit. Asemenea nu știu nimic asupra poziției pe care mi-ajăi creat-o în acest institut. Cine plătește pentru mine aci și cine are grija de mine? D. Maiorescu a trecut pe aci într-o zi, dar a stat mai puțin de 1 minut și nu mi-a spus nimic în ce mă privește, încât, deși mi-am venit în fire de mai bine de două săptămâni, nu știu absolut nimic asupra sorții care mă așteaptă căci sper că nu voi fi condamnat a petrece aci ani întregi fără necesitate.

Doctorii mi-au spus că trebuie să-ți scriu ţie în privirea aceasta. Mi-aduc în adevăr aminte că am venit cu tine în tren, dar încolo nu mai știu nimic decât că am stat închis și am suferit nu numai de halucinațiuni, ci și mai mult încă de foame. Mă-ntreb acum dacă e vorba ca, cu cheltuială și anume să continue regimul sub care trăiesc, regim cu totul fără folos atât pentru mine cât și pentru amicii cari au binevoit a se interesa de mine și a mă trimite aici.

Fii bun, iubite Chibici, și răspunde-mi cum stau lucrurile cu mine. Doctorii de aici îmi vorbesc de d. Maiorescu și de tine. Eu știu despre tine că tu n-ai mijloace pentru a îngriji de mine în starea în care sunt. Îmi sunt dar necunoscute măsurile pe cari d. Maiorescu va fi binevoit să le ia în privire-mi și văd pe de altă parte că doctorii de la institut nu știu asemenea nimic, ci se mărginesc a-mi cita numele d-sale și al tău, ceea ce – în izolarea în care mă aflu nu e de natură a mă satisfac. Și, în adevăr, nu-ți pot închipui starea în care un om se află într-un institut de

alienați, după ce și-a venit în fire. Neavând nimic de lucru, încis alături cu un alt individ, hrăniră rău precum se obiceinuiește la spitale și lăsat în prada celor mai omorâtoare grije în privirea viitorului, mi-e frică chiar de a-mi plângere soarta, căci și aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie. Astfel, fără speranță și plin de amare îndoieri îți scriu, iubite Chibici, și te rog să-mi lămurești poziția în care mă aflu. Eu aş vrea să scap cât se poate de curând și să mă întorc în țară, să mă satur de mămâliga strămoșească, căci aici, de când mă aflu, n-am avut niciodată fericirea de-a mâncă măcar până la sațiu. Foamea și demoralizarea, iată cele două stări continue în care petrece nenorocitul tău amic

M. Eminescu".

Iată și pandantul acestei pertinente, pentru luciditatea ei, mărturisiri eminesciene: scrisoarea pe care i-o adresează Maiorescu Poetului în februarie 1884 – „o pagină de noblețe morală și, tot atât, de înaltă literatură”, după cum consideră D. Murărașu (*Mihai Eminescu. Viața și opera*, București, Editura Eminescu, 1983, p. 377). Nu este un *text* de Eminescu, dar scrisoarea lui Maiorescu – și ea, text autentic! – aruncă un lămuritor fascicul de lumină asupra lui Eminescu văzut în contextul epocii, în general, și al prietenilor lui literare, în special:

„Iubite domnule Eminescu,

Și scrisoarea D-tale către mine*, și scrisoarea de mai nainte către Chibici le-am citit, eu, familia mea și toți amicii D-tale, cu o nespusă bucurie. Ne-au fost dovada sigură despre deplina D-tale însănătoșire.

Nu te miră că-ți vorbesc mai întâi de bucurie, deși amândouă scrisorile sunt triste și sunt concepute sub un fel de «depresiune a moralului», cum ar zice galomanii noștri.

Căci eu cred tristețea D-tale trecătoare și desigur neîntemeiată; pentru noi rămâne dar bucuria curată.

Vezi, d-le Eminescu, diagnoza stării D-tale trecute este astăzi cu puțință și este absolut favorabilă. Se vede că din cauza căldurilor mari ce erau pe la noi în iunie 1883, d-ta ai început a suferi de o meningită sau inflamare a învălitoarei creerilor, mai întâi acută, apoi chronică, din care cauză (precum se întâmplă totdeauna în asemenea cazuri, ca adese și la typhus) ai avut un deliriu continuu de peste 5 luni, până când s-a terminat procesul inflamațiunii. În tot timpul acestui vis îndelungat, ai fost de o veselie exuberantă, încât e păcat că nu ai păstrat nici o aducere aminte a trecutului imediat. Was nützt die Heiterkeit, venn sie nur im erinnerungslosem Traum verläuft? (În germană, în text: „La ce folosește veselia – sau: buna dispoziție – dacă ea se produce într-un vis lipsit de amintiri? ” – Nota mea, Gh. Doca)

* După scrisoarea adresată lui Chibici, Eminescu îi trimisese o scurtă scrisoare și lui Maiorescu în care arăta ca i-au trecut simptomele bolii, ca ar vrea să se întoarcă în țară, dar este îngrijorat de mijloacele materiale necesare.